

РЕЦЕНЗИЯ

Изходящ № ..... дата ..... 201 г.

Входящ № 333 дата 1.6.05 201 г.

от проф. д.и.н. ВЕСКА ГЕОРГИЕВА НИКОЛОВА

Аченски проход № 52, бл. 17
тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91

НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА **СТЕФАН НИКОЛОВ ШИВАЧЕВ** НА ТЕМА:
**„РОЛЯТА НА ОБЩИНА ПЛОВДИВ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ГРАДА ПРЕЗ
ПЕРИОДА 1886-1944 ГОДИНА”** за присъждане на образователна и научна
степен „доктор”

в научна област: 2. Хуманитарни науки

професионално направление: 2.2. „История и археология”

научна специалност: „История на България” (Нова българска история)

Свидетелство за видимия интерес към проблемите на местната власт като център на политическия и обществен живот и мястото му в националната история са проведените в последните години голям брой конференции, публикувани сборници, статии и сериозни изследвания на миналото на различни селища. В тази връзка не е необходимо да се мотивира необходимостта от изучаването на историята на Пловдив, на развитието му във всички сфери – от миналото и до днес. В проучванията са вложили своите амбиции и знания професионално ангажирани изследователи, краеведи, публицисти и др. Независимо от частичните публикации за общинското управление на този забележителен град за периода 1886-1944 г., липсват по-детайлни изследвания на проблема с оглед на неговото регионално и национално значение. С твърдо убеждение можем да заявим, че предложения от Стефан Шивачев труд е почти „невъзможен” като хронология и съдържание. Авторът обаче е приел това предизвикателство, защото притежава научния капацитет, упоритост и прецизност и в продължение на години се е посветил на тази тема. Свидетелство за това са няколко монографии, участие в колективни трудове и в конференции, много статии.

Постигнатите успехи на дисертанта се дължат и на използваната широка емпирична база: богата архивна документация, периодика, мемоарна литература, която дава различни гледни точки, и разбира се

съществуващите научни изследвания. Впечатлява задълбочения анализ на огромния масив от информация. Опирайки се на тях, Шивачев навлиза във важни детайли, има критичен поглед и защитава своите тези. В продължение на години той е разработил редица проблеми, свързани с дейността на общината и познава нейната практика, а именно: проектите на водоснабдяването на града; Първото земеделско-промишлено изложение (1892 г.); европейското наследство в архитектурата и парковото строителство на Пловдив в края на XIX век и др.

Одобрявам избраната от С. Шивачев структура на научния труд, защото е обвързана с историческите събития, подчинена е на общинското законодателство за градските общини и разпоредбите на централната власт, общинските промени, предизвикани от предвидими или неочаквани събития, детайлно проучване на общинските структури и нейните задължения към жителите на Пловдив и развитието на самия град. Към тях бих добавила и водещо схващане на автора, че „всяка община обхваща всички сфери на живота на местната общност” като го доказва в цялото изложение на дисертацията..

Придържайки се към тематично-хронологичния подход, докторантът е разположил съдържанието на дисертационния труд в увод, предговор, три глави и 11 параграфи, заключение, библиография и приложения с общ обем 333 стр. Тъй като членовете на научното жури са запознати със съдържанието на труда и сериозно разработения реферат, няма да се спирам подробно на отделните части на дисертацията, а ще акцентирам върху най-значимите по моя преценка моменти.

Като начало бих споделила, че обявеният от автора изследователски проект е амбициозен и многостранен. Главната цел е „да се изследва ролята на местната власт за развитието и модернизацията на града” като тя се дешифрира чрез най-значимите задачи на общината. А именно: да очертае спецификата в дейността на Пловдивската община и финансирането ѝ така необходими за развитието на града; необходимостта от осъществяване на връзките между местната и централна власт; да проследи структурните промени в общината; да открие дейността на различните кметове и доколко те успяват да осъществят най-важните проекти. Към това искам да добавя, че в труда се

набляга на приемствеността в работата на различните кметства. Още след Освобождението са поставени някои задължителни задачи на общината и макар че по причини от различен характер те не са осъществени, продължават да бъдат приоритет в работата на следващите управления.

Така очертаните изследователски задачи показват, че авторът добре познава ролята на местната власт – в случая тази в Пловдив, как тя оказва контрол върху почти всички дейности, как с приетите общински актове се опитва да повлияе върху живота на гражданите. Въпреки трудностите, свързани с войни и икономически кризи, общината успява да ликвидира „ориенталския облик“ на града.

За разлика от повечето изследователи на различните градове, които насочват вниманието си главно върху политическия живот и партийните борби за овладяването на местната власт. С. Шивачев има принос при организационно-административното развитие на общината и създадените отделения, които са ангажирани с решаването на най-важните проблеми: благоустройство и водоснабдяване, осветление, електрификация, социални грижи за социалнослабите жители на града - деца и възрастни хора, и особено за българи, станали жертва на войните, принудени да напуснат родните места и да се настанят в Пловдив. Всъщност, докторантът не се дистанцира изцяло от политическия живот, а вярно отразява дейността на политическите партии, откроява намесата на централната власт при решаването на важни за града въпроси като се опитва да манипулира местни и парламентарни избори и така накърнява принципите на самоуправлението.

Привидно предговорът на труда излиза извън от обявените хронологични рамки и ни въвежда в годините 1878-1885. Одобрявам избраното решение, защото осъществява логичната връзка с основното изложение. С първите административни стъпки на Източна Румелия се поставят основите на общинското самоуправление в Пловдив по време на Временното руско управление, а местната власт трябва да се съобрази със следвоенното положение : настаняването на бежанците и прехраната на населението на града, жилищния въпрос, осигуряване на добра питейна вода, борбата с блатата, които водят след себе си опасни заболявания.

Още в предговора, а и в останалите глави С. Шивачев показва намерението си да се занимава с урбанизацията на града. Използвайки докладите на Пловдивския окръжен управител за състоянието на региона, резултатите от преброяванията и Дневниците на Областното събрание на Източна Румелия, той е подготвил интересни таблици, отразяващи промените в броя на населението, етническия състав, грамотността, данните за данъчната система и др. С приведените цифрови данни С. Шивачев прави много интересни изводи: че Пловдив е най-големият град по брой на жителите си, с многообразие на етноси и съперничеството между тях. Той отбелязва, че общинските управници, с помощта на руските власти, проявяват умение да ръководят града и са в състояние да приемат най-необходимите реформи. Така в периода 1878-1885 г. се изграждат основите на българската държавност, чийто основен елемент става общинското самоуправление чрез изборни съвети и кметове. В приложената нова таблица за броя на населението за периода 1885-1910 г. авторът отново ни показва промяната в броя на населението на Пловдив, етническия му състав. Продължава увеличаването на българското население и силното намаляване на турци и гърци. Но най-впечатляващ е изводът, че гърчеещото българско население „се връща към своя етнически корен“.

След тези строги цифрови данни, С. Шивачев освежава изложението като ни предлага няколко щрихи от живота на пловдивчани с противоречивите разкази на обикновените жители, представителите на интелигенцията, на известни учени и чужденци. Той ни въвежда в бита, оценките на непретенциозни хора, техния говор, облеклото, верските празници, типове къщи и улици и автентично ни запознава със състоянието на града, тръгнал по пътя на модернизацията.

С основание една от водещите теми в дисертацията е финансовата политика на общината, защото от нея зависи цялата общинска дейност. В тази насока С. Шивачев е извършил огромна и отговорна работа като е издирил годишните приходно-разходни бюджети и как те се упражняват, кои параграфи се намаляват или увеличават, как тези промени се отразяват върху заплатите на служителите, преустройството на различните служби, при подготовката на важни за нуждите на града

проекти, преговорите за сключване на поемни договори. Бюджетът отразява дела на социалната, културната и училищната политика. Така от разпределението на бюджета може да се направи характеристиката на управлението на едно кметство. Оценките на автора са обективни особено към трудно изпълняващите се програми. Той търси причините в липсата на умение и капацитет на кметството при възникналите комплицираните ситуации, пречки от страна на някои правителства, лични амбиции и интереси на някои местни граждани или общински сътрудници, които пречат при осъществяване на някои проекти. Авторът показва и други причини за проваляне на важни инициативи: липсата на опит, липсата на средства и прибягване към заеми с непоносими условия, които водят към увеличаване на задълженията на общината. Нещо повече, често тя не успява да изпълни административните си задължения, а общинският бюджет завършва с дефицит.

В резултата на световната икономическа криза след Първата световна война централната власт все по-активно се намесва в работата на общината като я лишава от приходите от местните данъци и налози, като големият процент от приходите отиват към министерствата. Към 1929-1930 г. държавата прехвърля социалните тежести върху общината. Според С. Шивачев в тези години общинският съвет осъзнава необходимостта от по-модерни социални дейности: създава се социално бюро, приготвят се списъци на бедните, които имат право на безплатно лечение, лекарства, погребения; издава се наредба за наемане на домашни прислужнички. Въпреки полезните решения, общината не успява да се справи, защото тя не разполага с необходимите възможности за противодействие, да създаде приходни фондове, с които общината да покрие част от разходния бюджет и дефицитите, да разполага с ефективни инструменти за събирането на такси и данъци, както и с кметове, които да разполагат с управленчески капацитет.

Високо оценявам сравнителните таблици, които онагледяват приходно-разходните бюджетите на София, Пловдив, Варна, Русе и др. градове. Те убедително показват умението на автора да анализира сферата на финансите и трудностите на общините при осъществяване на замислените проекти. Бих препоръчала на доктората, при публикуването

на този забележителен труд, данните в бюджетните сравнителните таблици да бъдат изчислени и в проценти, за да се открият истинските стойности. Като пример може да се посочи Закона за държавния бюджет, според който ежегодно софийската община получава по-голям бюджет, а приходният ѝ бюджет е по-голям и ѝ позволява да покрива задълженията си. Така например през 1905 г. общият бюджет на София е 4 796 896 лв., а приходният е 3 225 025 лв. Този на Пловдив е 1 060 102 лв., а приходният възлиза на 946 502 лв. Видимо е, че пловдивският бюджет не е в състояние да покрие задълженията. И както Шивачев остроумно обяснява ситуацията, доходните здания са „все още в сферата на добрите пожелания”.

Много са примерите за намесата на държавата в общинската политика. Така например, при подготовката на Първото промишлено-земеделско изложение през 1892 г. общината взема заем, а правителството на С. Стамболов обещава да изплати голяма част от него. По-късно държавата отказва своите задължения и така дългът на Пловдивската община се увеличава. Подобен пример е борбата на общината срещу Българското индустриално керамично дружество „Изида” и концесионните отношения с него, които лишават града от природните дадености и са финансово е неизгодни. Дружеството обаче се намира под егидата на БНБ, Българската земеделска банка и особено на Министерския съвет и години на ред ограбва общината. Авторът посочва подобно некоректно поведение и на някои държавници, което подтиква общинското управление да потърси други практики.

Независимо, че в литературата са публикувани материали за управлението на Пловдивската община и кметовете от 1878 до 1944 г. С. Шивачев успява да уплътни информацията за личностите, заемали този престижен, но отговорен пост. Авторът представя подробни биографичните данни, техните лични, социални, политически и психологически портрети. Мнозина произхождат от авторитетни фамилии, свързани с миналото на града и милеят за него. С малки изключения, представителите на управленческия елит впечатляват с образованието си, с амбицията за модернизацията на стария град и безкористното поведение в полза на хората. Тази информационна база позволява да се

откроят идеите на кметовете и замислените проекти, свързани с облагородяване на Пловдив, социалната или просветно-културна програма. Докторантът е открил приносите на всеки кмет при осъществяване на малки или по-големи проекти. За това тук ще спомена само няколко имена и най-значимите приноси. Между тях са:

Христо Дюкмеджиев, който успява да реализира първата градоустройствена програма; Никола Чалъков - създава Благотворителния дом за възрастни храм; Д-р Иван Кесяков – известен с широка програма за модернизацията на Пловдив, за осигуряване на достъпна медицинска помощ и балансиране на приходите и разходите в бюджета; Христо Г. Данов – виден възрожденски просветно-културен деец, а като кмет се откроява с разумна пестеливост и отказ от кметската си заплата и др.

Между заслужилите пловдивски общински дейци трябва да споменем името на Божидар Здравков – кмет с два мандата и много полезни инициативи. С. Шивачев му дава най-високата оценка между останалите - човек "с жизнена мъдрост, опит при решаване на добри идеи, скъсване с партизанството". Със своята управленческа философия и принципи, със своето поведение и общинска програма той успява да привлече като членове на общинския съвет хора, принадлежащи към различни партии. Не напразно авторът определя неговото кметство като „златно“. Воден от идеята, че увеличаването на приходите може да стане със строителство на доходни здания, Б. Здравков успява да увеличи приходите на общината, да въведе ясни правилници за налози, такси, наеми, обезпечават училищен заем за построяване на 5 училища. Той разгръща силна социална дейност на общината; привлича специалисти в различни области и подобрява стандарта на живота на жителите на града . Огромната полезна дейност на Б. Здравков с основание спечелва симпатиите на пловдивчани. Списъкът на проектите, новите водопроводи, облагородяване на града, пресушаване на блатата, озеленяване на хълмовете, засилената социална дейност, са част от инициативите на Б. Здравков. За това тук бих добавила, че наред с неговите личните идеи и качества, умението му да привлече подходящи хора, не би трябвало да се пренебрегне общия икономически възход на държавата по време на неговото кметство, както и да добавим приносите на помощниците на Б.

Здравков, защото в задълженията на общината влизат различни области, и е невъзможно един човек да притежава енциклопедични умения.

С. Шивачев не подминава и кметове като Деню Манев и неговите сътрудници, които са запомнени с отрицателните си прояви - корупцията, поощряване на личните интереси, които пречат на правилното развитие на града.

Искам да привлека вниманието към Приложенията и специално към градоустройствените планове и снимки на важни обекти, защото те са ярък образец за настъпилите промени в Пловдив като модерен град, които допълват и подкрепят съжденията на автора, изложени в текста.

Специфичните черти на творческия почерк на С. Шивачев като учен – прецизен изследовател с уважение към детайла, успешно съчетаване на историческата осведоменост с перфектния анализ, критичен поглед към написаното от други автори. Приложените публикации по темата на дисертационния труд отговарят на изискванията на Закона за РАСРБ и Правилника на Институт за исторически изследвания и са достатъчни за успешна защита.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и основните приноси в него.

В заключение искам да заявя, че ръкописът има капитално значение. Той е научно издържан и с приносен характер не само за Пловдивската община, но и за цялата българска общинска система. За това давам своята положителна оценка и си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на **СТЕФАН НИКОЛОВ ШИВАЧЕВ** научната и образователна степен **ДОКТОР**.

София
18.05.2018 г.

Подпис:.....

